

Anna Pietruszewska

Uniwersytet Zielonogórski, Polska

ORCID: 0009-0005-9394-3482

pietruszevska@gmail.com

Angelika Zaruczyńska

Uniwersytet Zielonogórski, Polska

ORCID: 0009-0003-6941-1668

zaruczynskaangelika@gmail.com

Wysłuchanie małoletniego w postępowaniu cywilnym. Refleksje *de lege lata* i *de lege ferenda*

*Minor's Hearing in Civil Proceedings. Reflections de lege lata and
de lege ferenda*

ABSTRACT

The purpose of this article is to acquaint the reader with the procedure of a minor's hearing in civil proceedings. The location of the provisions in Polish and international law concerning: the basic norms regulating the rights of the child, the definition of a minor, the rights afforded to them, and the process of their hearing by the court will be presented. The conditions that must be met in order for a minor's hearing in a civil process to take place will be indicated. The procedure for a court hearing, which is significantly more complicated than the examination of an adult, will be described. This is due to the fact that the child's welfare and psychological state, which are still developing in childhood, must be taken into account, thereby providing them with a proper sense of security. The article will discuss issues related to changes arising from the draft act of May 11, 2023 – amending the Family and Guardianship Code and some other laws aiming to provide more favorable conditions for minors than has been the case so far.

Keywords: minor's hearing, civil proceedings, minor's rights, examination

WPROWADZENIE

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest instytucja wysłuchania małoletniego w postępowaniu cywilnym, jak również analiza proponowanych zmian wynikających z poselskiego projektu ustawy z dnia 11 maja 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (nr druku sejmowego: 3309).

CZĘŚĆ BADAWCZA

1. DEFINICJA MAŁOLETNIEGO

Należy zwrócić uwagę, że w polskim ustawodawstwie nie ma wyrażonej *expressis verbis* definicji małoletniego. Natomiast można ją wyprowadzić z przepisów Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej: k.r.o.). Art. 10 Kodeksu cywilnego (dalej: k.c.) wskazuje to, komu przysługuje cecha pełnoletniości, *ergo* pełnoletnim jest, kto ukończył lat 18. Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa. *A contrario* można wywnioskować, że małoletnim jest ten, kto nie ukończył lat 18 bądź nie zawarł związku małżeńskiego przed osiągnięciem wymaganego wieku. Zgodnie z art. 10 k.r.o. osobą uprawnioną do zawarcia małżeństwa przed ukończeniem lat 18 jest kobieta, która ukończyła lat 16. Jest to możliwe jedynie za zgodą sądu opiekuńczego. Okoliczności będące przesłanką zawarcia związku małżeńskiego muszą być zgodne z dobrem założonej rodziny. Równie ważny w tym kontekście zdaje się być art. 11 k.c., który określa, że osoby które nie ukończyły 13 lat, nie mają zdolności do czynności prawnych oraz art. 15 k.c., zgodnie z którym ograniczoną zdolność do czynności prawnych zyskują osoby, które ukończyły 13. rok życia, a nie ukończyły jeszcze 18. r.ż. *Eo ipso* status małoletniego uzyskuje się wtedy, gdy dana osoba nie jest pełnoletnia i nie posiada zdolności do czynności prawnych lub też jej zdolność jest ograniczona.

2. WYŚLUCHANIE MAŁOLETNIEGO – STANDARDY WYNIKAJĄCE Z PRAWODAWSTWA KRAJOWEGO I MIĘDZYNARODOWEGO

Prawo dziecka do bycia wysłuchanym jest jednym z podstawowych praw dziecka i jest elementem jego prawa do ochrony w postępowaniu prawnym go dotyczącym¹. W polskim porządku prawnym wyrazem tego jest art. 72 ust. 3 Konstytucji

¹ *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

RP, zgodnie z którym w toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. Wysłuchanie małoletniego zostało przewidziane również w art. 95 § 4 k.r.o., który nakłada na rodziców obowiązek wysłuchania dziecka przed podjęciem decyzji w ważnych dla niego sprawach. Natomiast w standardach prawnomiędzynarodowych wysłuchanie małoletniego wywodzi się z art. 12 Konwencji o prawach dziecka, który stanowi, że

Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzenia się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego².

Podobny postulat wysłuchania małoletniego, tyle że w sprawie podjęcia decyzji o odpowiedzialności rodzicielskiej lub jej wykonywania, zawiera zasada trzeciej Rekomendacji nr R/84/4 Komitetu Ministrów Rady Europy, która wskazuje, że

Właściwy organ zobowiązany do podjęcia decyzji w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej lub jej wykonywania, dotyczącej podstawowych interesów dziecka, powinien zapoznać się z jego stanowiskiem, o ile stopień dojrzałości dziecka na to pozwala³.

Także w Europejskiej konwencji o wykonywaniu praw dzieci przewidziano prawo do bycia informowanym i do wyrażania stanowiska w toku postępowania. W myśl art. 3 niniejszej konwencji

Dziecko, uznane według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie, w dotyczącym go postępowaniu przed organem sądowym powinno mieć przyznane i samo może żądać przyznania następujących praw:

- a) do otrzymywania wszystkich istotnych informacji;
- b) do pytania go o zdanie i do wyrażania swojego stanowiska;

² Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.), <https://sip.lex.pl/#/act/16794487/2700559/konwencja-o-prawach-dziecka-nowy-jork-1989-11-20?keyword=Konwencji%20o%20prawach%20dziecka&cm=SFIRST> (dostęp: 19.07.2023).

³ Zasada trzeciej Rekomendacji nr R/84/4 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 28 lutego 1984 r. w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej.

c) do bycia informowanym o ewentualnych skutkach jego stanowiska oraz o ewentualnych skutkach każdej decyzji⁴.

Co więcej w tym akcie prawnym w art. 6 wskazano na umożliwienie przez organ sądowy przedstawienia swojego stanowiska przez małoletniego w postępowaniach go dotyczących.

3. INSTYTUCJA WYSLUCHANIA MAŁOLETNIEGO W KODEKSIE POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

3.1. Art. 216¹ Kodeksu postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.) – analiza obowiązującego przepisu

Instytucja wysłuchania małoletniego stanowi gwarancję *favor minoris* w prawie cywilnym. Zgodnie z omawianym artykułem sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych. Sąd stosownie do okoliczności, rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka uwzględni jego zdanie i rozsądne życzenia. *Ergo* wysłuchanie małoletniego ma za zadanie ustalić aktualną sytuację opiekuńczo-wychowawczą dziecka, a także jego relacje z rodzicami. Nie ma zamkniętego katalogu spraw, w których dopuszcza się przeprowadzenie tej instytucji. A także przepis ten nie precyzuje sposobu przeprowadzenia czynności wysłuchania dziecka. Warto również w tym miejscu powołać się na wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, z którego wynika, że

wysłuchanie nie jest przesłuchaniem w charakterze świadka. Przepis ten służy realizacji normy z art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, która nakłada na organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko obowiązek wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. W odniesieniu do uwzględnienia zdania dziecka (art. 216 (1) § 2 k.p.c.) sąd rozważa okoliczności sprawy w odniesieniu do osoby dziecka oraz zakres, w jakim może uwzględnić rozsądne życzenia dziecka. Wykładnia celowościowa każe relatywizować stosowanie tego przepisu jedynie do stanów faktycznych, dla których zdanie dziecka jest prawnie relewantne⁵.

⁴ Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128), <https://sip.lex.pl/#/act/16888181/152744/europejska-konwencja-o-wykonywaniu-praw-dzieci-strasburg-1996-01-25?keyword=uczestnikiem&cm=SFIRST> (dostęp: 19.07.2023).

⁵ Wyrok SA w Gdańsku z 20.01.2016 r., V ACa 607/15, LEX nr 2052629 (dostęp: 20.07.2023).

Zgodnie z ugruntowaną linią orzecniczą sąd powinien zapoznać się ze stanowiskiem *minoris*, kierując się zasadą celowości, przy uwzględnieniu stopnia dojrzałości małoletniego oraz charakteru sprawy opiekuńczej, mając na względzie jego dobro (art. 12 Konwencji o prawach dziecka oraz art. 573, 574 i 576 § 2 k.p.c.)⁶. Sąd decyduje o potrzebie wysłuchania małoletniego, mając na względzie zebrany w sprawie materiał dowodowy, którego ocena wskazuje, że dla rozstrzygnięcia sprawy niezbędne jest wysłuchanie dziecka. Z uwagi na szczególny charakter tego środka powinno się z niego korzystać w wyjątkowych sytuacjach, kiedy wysłuchanie dziecka pozwoli na wyjaśnienie wszystkich okoliczności sprawy⁷.

W doktrynie pozostają wątpliwości co do tego, czy przepis ten powinien mieć zastosowanie do wszystkich spraw dotyczących osoby małoletniego dziecka. Zgodnie z brzemieniem obecnego przepisu nie ma żadnych ograniczeń, aby przepis ten nie mógł być zastosowany zarówno w sprawach niemajątkowych, jak też majątkowych. Intencją ustawodawcy było natomiast to, aby przepis ten funkcjonował w procesie między innymi w sprawach o rozwód lub separację. W komentarzach autorzy również wskazują, że przepis art. 216¹ k.p.c. ma zastosowanie w procesie w sprawach niemajątkowych i wymieniają tu *ad exemplum* oprócz spraw o rozwód lub separację także ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, unieważnienie uznania dziecka lub rozwiązanie przysposobienia⁸. Należy więc zwrócić uwagę, że w treści przywołanego artykułu nie ma żadnych ograniczeń dotyczących jego stosowania. Ponadto w innych aktach prawnych krajowych i międzynarodowych, które już zostały przedstawione w niniejszym artykule, nie przewidziano w nich zawiązującej wykładni instytucji wysłuchania małoletniego.

3.2. Porównanie regulacji art. 216¹ k.p.c. z art. 576 § 2 k.p.c.

Ut supra zostało wspomniane w art. 216¹ k.p.c. i dotyczy spraw małoletniego rozpoznawanych w procesie. Postępowanie nieprocesowe również posiada taki odpowiednik, a mianowicie art. 576 § 2 k.p.c., który stanowi, że sąd wysłucha małoletniego w sprawach dotyczących jego osoby lub jego majątku. Pozostałe kwestie są takie same jak w art. 216¹ k.p.c.

⁶ Postanowienie SN z 15.12.1998 r., I CKN 1122/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 119 (dostęp: 20.07.2023).

⁷ *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–458¹⁶*, t. 1, red. T. Szancilo, wyd. 2, Warszawa 2023.

⁸ E. Stefańska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, Art. 1–477(16), t. 1, red. M. Manowska, LEX/el. 2022, art. 216(1), <https://sip.lex.pl/#/commentary/587897387/694827?keyword=Manowska%20kpc%20&tochit=1&cm=SFIRST> (dostęp: 20.07.2023).

4. PROPOZYCJE ZMIAN ART. 216¹ K.P.C. WYNIKAJĄCE Z PROJEKTU USTAWY Z DNIA 11 MAJA 2023 R. – O ZMIANIE USTAWY – KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

Projekt dotyczy przede wszystkim wprowadzenia zmian w celu podwyższenia standardów uczestnictwa małoletnich w postępowaniach sądowych oraz wzmocnienia ich ochrony w prawie. Omawiany projekt ustawy został uchwalony przez Sejm na posiedzeniu nr 79 13 lipca 2023 r. i 14 lipca 2023 r. został przekazany Prezydentowi i Marszałkowi Senatu zgodnie z art. 52 regulaminu Sejmu. W art. 2 tej ustawy przewidziano następujące zmiany.

W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1805 z późn. zm.2) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 216¹:

a) w § 1 zdanie drugie otrzymuje brzmienie:

„Jeżeli przed sądem dziecko odmawia udziału w wysłuchaniu, sąd odstępuje od tej czynności.”,

b) dodaje się § 3 i 4 w brzmieniu:

„§ 3. Wysłuchanie dziecka może nastąpić tylko raz w toku postępowania, chyba że dobro dziecka wymaga ponownego przeprowadzenia tej czynności lub potrzebę ponownego wysłuchania zgłasza dziecko. Ponowne wysłuchanie dziecka przeprowadza ten sam sąd, chyba że jest to niemożliwe lub stoi temu na przeszkodzie dobro dziecka.

§ 4. Jeżeli sąd odstąpił od wysłuchania dziecka, najpóźniej przed zakończeniem postępowania, wskazuje w protokole posiedzenia lub rozprawy, z jakich przyczyn czynność ta nie została przeprowadzona.”;

2) po art. 216¹ dodaje się art. 216² w brzmieniu:

„Art. 216² § 1. Wysłuchanie dziecka następuje na posiedzeniu niejawnym, które odbywa się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza jego siedzibą. Jeżeli dobro dziecka tego wymaga wysłuchanie dziecka może odbyć się w innym miejscu poza siedzibą sądu.

§ 2. W wyjątkowych wypadkach w wysłuchaniu dziecka, oprócz sędziego, może brać udział wyłącznie biegły psycholog, jeżeli z uwagi na stan zdrowia, rozwój umysłowy lub wiek dziecka niezbędne jest zapewnienie mu pomocy psychologicznej podczas wysłuchania lub zachodzi konieczność udzielenia pomocy sędziemu w zakresie rozpoznania potrzeb dziecka podczas wysłuchania.

§ 3. Z przebiegu wysłuchania dziecka sporządza się notatkę urzędową. Przebiegu wysłuchania dziecka nie utrzuwa się za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk.

§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka oraz warunki, jakim mają odpowiadać pomieszcze-

nia przeznaczone do przeprowadzania takich wysłuchań, mając na względzie konieczność zapewnienia swobody wypowiedzi i poczucia bezpieczeństwa wysłuchiowanych dzieci”⁹.

Podmioty opiniujące wyżej przywołany projekt nowelizacji art. 216¹ k.p.c. pozytywnie oceniały projektowane zmiany. Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych zauważył w swej opinii, że wprowadzenie proponowanych zmian charakteryzuje się doniosłością społecznej problematyki dotyczącej ochrony małoletnich. Zwrócili również uwagę na status sędziów, którzy „boją się” prowadzić wysłuchania z uwagi na brak wiedzy psychologicznej i pedagogicznej, tym samym więc niekiedy nie są w stanie ocenić potrzeb dziecka. Stąd też Ośrodek ten opowiedział się za tym, by w wysłuchaniu dziecka, oprócz sędziego uczestniczył także biegły psycholog, który posiada profesjonalną wiedzę¹⁰.

Propozycje dotyczące zmian w przepisie odnoszącym się do wysłuchania dziecka zyskały aprobatę także w opinii Sądu Najwyższego, który stwierdził się, że modyfikacje te rozstrzygają wiele wątpliwości obserwowanych w praktyce sądowej¹¹. Zamiarem projektodawcy było zapewnienie małoletniemu właściwych warunków, minimalizujących jego stres związany z sytuacją rodzinną. *Per analogiam* do postępowania karnego projektodawca przyjął zasadę, że wysłuchanie dziecka może nastąpić tylko raz w toku postępowania, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, które wymagają ponownego wysłuchania, przy czym to ponowne wysłuchanie dziecka przeprowadza ten sam sąd, chyba że jest to niemożliwe lub stoi temu na przeszkodzie dobro dziecka. Należy więc zawsze rozważać, czy udział małoletniego jest celowy *inter alia* zarówno z punktu widzenia postępowania, jak i dojrzałości dziecka, stopnia jego rozwoju oraz stanu zdrowia. *Ad disputandum* pozostaje także kwestia dobra dziecka. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego (dalej: SN) zwrot „dobro dziecka” nie ma definicji ustawowej.

Wypełnienie jego znaczenia powinno być dokonywane w konkretnych okolicznościach faktycznych zwłaszcza, jeżeli wskazują na zaistnienie sytuacji, w jakiej znalazło się dziecko, wymagającej ingerencji ze strony innych podmiotów, w tym także sądu. Wyszczególnić należy uprawnienie do ochrony życia i zdrowia oraz wszelkich działań ze strony innych, które powinny zapewnić warunki do spokoju, prawidłowego, niezakłóconego rozwoju, po-

⁹ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw nr 3309, [https://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/3309_u/\\$file/3309_u.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/3309_u/$file/3309_u.pdf) (dostęp: 21.07.2023).

¹⁰ Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w sprawie projektu ustawy z dnia 11 maja 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (nr druku sejmowego: 3309), <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/2B8F6F73A41E0F9BC12589C7003C8F28/%24File/3309-001.pdf> (dostęp: 22.07.2023).

¹¹ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/02B75F5AA94D327FC12589DB0035CA68/%24File/3309-008.pdf> (dostęp: 22.07.2023).

szanowania godności i udziału w procesie decydowania o jego sytuacji oraz zaznaczyć, że jest to zbiór niewyczerpany¹².

Dbalność o *favor minoris* uczestniczącego w procedurach prawnych jest wartością nadrzędną wynikających *in primis* z wartości konstytucyjnych czy też międzynarodowych. Nowelizując ten przepis, wprowadzono zasadę wysłuchania dziecka tylko za jego zgodą. Według uzasadnienia projektu zgoda dziecka na wysłuchanie ma stanowić wyraz respektowania podmiotowości dziecka w postępowaniu cywilnym. W Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczących przyjaznego dzieciom wymiaru sprawiedliwości podkreślono, że prawo do bycia wysłuchanym jest prawem dziecka, a nie nałożonym na nie obowiązkiem, a także dziecko nie powinno być zmuszane do wypowiadania się w sprawie¹³. Przy regulacji *de lege ferenda* polski ustawodawca zauważył, jak istotnie jest bezpośrednio wysłuchanie dziecka w odpowiednich i przyjaznych dla niego warunkach. Dzięki temu sąd może poznać stanowisko małoletniego oraz uwzględnić je, co daje możliwość zwiększonego działania dla dobra dziecka. Pozwala to również na bardziej szczegółowe zapoznanie się ze sprawą oraz zobrazowanie stanowiska małoletniego, który jest stroną stosunku prawnego. Przepisy *de lege lata* nie określały warunków, jaki mają spełniać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania wysłuchań, stąd też dodanie takiego artykułu wydaje się za trafne z punktu widzenia projektodawcy. Niezbędne jest zatem stworzenie dogodnych warunków dla swobodnej wypowiedzi małoletniego, chociażby ze względu na zredukowanie stresu.

PODSUMOWANIE

Wysłuchanie małoletniego w postępowaniu cywilnym jest skomplikowanym procesem, który wymaga szczególnego podejścia do przesłuchiwanego z zapewnieniem mu bezpieczeństwa psychicznego oraz dodatkowego uwzględnienia przysługujących mu praw dziecka. Zdanie małoletniego w sprawie, która go dotyczy, to kluczowy element podejmowania decyzji przez sąd, ponieważ zważając na dobro małoletniego, uwzględnione będą jego zdanie i rozsądne życzenia. Dlatego tak istotne jest to, aby wysłuchanie było rzetelne, odpowiedzialne i zgodne z zasadami ochrony praw dziecka. Zmiany proponowane w poselskim projekcie ustawy z dnia 11 maja 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektó-

¹² Postanowienie SN z 24.11.2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017, nr 7–8, poz. 90.

¹³ Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości, Rada Europy, Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom: przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 17 listopada 2010 r. wraz z uzasadnieniem, Urząd Publikacji, 2015, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/28483> (dostęp: 22.07.2023).

rych innych ustaw (nr druku sejmowego: 3309) pozwolą na zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród przesłuchiowanych małoletnich oraz na przygotowanie odpowiednich i korzystnych warunków wysłuchania. Zmiany te zostały pozytywnie ocenione przez Sąd Najwyższy.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Bodio J., *Rozdział 1 Pojęcie dziecka w prawie polskim*, [w:] *Status dziecka jako uczestnika postępowania nieprocesowego*, Warszawa 2019.
- Guzik-Makaruk E., Wojewoda E., *Dziecko, nieletni, małoletni, młodociany, pełnoletni – podstawowe zagadnienia terminologiczne na tle systemu prawa*, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/13638/1/E_M_Guzik_Makaruk_E_Wojewoda_Dziecko_nieletni_maloletni.pdf.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–458*¹⁶, t. 1, red. T. Szanciło, Wyd. 2, Warszawa 2023.
- Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Prawnych w sprawie projektu ustawy z dnia 11 maja 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (nr druku sejmowego: 3309)*, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/2B8F6F73A-41E0F9BC12589C7003C8F28/%24File/3309-001.pdf>.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw nr 3309*, [https://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/3309_u/\\$file/3309_u.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/3309_u/$file/3309_u.pdf).
- Stefańska E., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. T. I. Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, LEX/el. 2022, art. 216(1), <https://sip.lex.pl/#/commentary/587897387/694827?keyword=Manowska%20kpc%20& tocHit=1&cm=SFIRST>.
- Telenga P., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. T. I. Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, art. 216(1).
- Uwagi Sądu Najwyższego do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/02B75F5AA94D327FC12589DB0035 CA68/%24File/3309-008.pdf>.
- Wybrańczyk D., *6. Wysłuchanie małoletniego*, [w:] *Sytuacja prawna małoletniego dziecka rozwo- dzających się rodziców*, Warszawa 2022.
- Zajączkowska J., *Głos dziecka na wokandzie – o instytucji wysłuchania małoletniego*, „Palestra” 2013, nr 7–8, s. 56–67.

Akty prawne

- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.), <https://sip.lex.pl/#/act/16794487/2700559/konwencja-o-prawach-dziecka-nowy-jork-1989-11-20?keyword=Konwencji%20o%20prawach%20dziecka&cm=SFIRST>.
- Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128), <https://sip.lex.pl/#/act/16888181/152744/europejska-konwencja-o-wykonywaniu-praw-dzieci-strasburg-1996-01-25?keyword=uczestnikiem&cm=SFIRST>.

Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości, Rada Europy, Wytoczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom: przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 17 listopada 2010 r. wraz z uzasadnieniem, Urząd Publikacji, 2015, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/28483>.

Zasada trzeciej Rekomendacji nr R/84/4 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 28 lutego 1984 r. w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z 15.12.1998 r., I CKN 1122/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 119, LEX nr 35758.

Postanowienie SN z 24.11.2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017, nr 7-8, poz. 90, LEX nr 2216088.

Wyrok SA w Gdańsku z 20.01.2016 r., V ACa 607/15, LEX nr 2052629.

ABSTRAKT

Celem niniejszego artykułu jest zapoznanie z procedurą przesłuchania małoletniego w postępowaniu cywilnym. Przedstawiono umiejscowienie przepisów w prawie polskim oraz międzynarodowym dotyczących: podstawowych norm regulujących prawa dziecka, definicji małoletniego, przysługujących mu praw oraz procesu wysłuchania go przez sąd. Wskazane będą warunki, jakie muszą zostać spełnione, aby przesłuchanie małoletniego w procesie cywilnym mogło się odbyć. Opisano procedurę wysłuchania przez sąd, która jest zdecydowanie bardziej skomplikowana niż przesłuchanie osoby dorosłej, ponieważ należy mieć na uwadze dobro małoletniego oraz jego stan psychiczny, który dopiero w wieku dziecięcym się kształtuje, w związku z tym należy zapewnić mu odpowiednie poczucie bezpieczeństwa. Omówiono kwestie dotyczące zmian, które wynikają z projektu ustawy z dnia 11 maja 2023 r. – o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw mające na celu zapewnienie korzystniejszych warunków małoletniemu niż miało to miejsce dotychczas.

Słowa kluczowe: wysłuchanie małoletniego, postępowanie cywilne, prawa małoletnich, przesłuchanie: wysłuchanie małoletniego, postępowanie cywilne, prawa małoletnich, przesłuchanie